

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

DÖRDÜNCÜ DAİRE

**Ünal Tekeli -Türkiye Davası
(Başvuru no: 29865/96)**

KARAR

STRAZBURG

16 Kasım 2004

Bu karar Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen şartlar uyarınca kesinlik kazanacaktır.
Editör tarafından revizyona tabi tutulması mümkündür.

Ünal Tekeli -Türkiye Davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Dördüncü Daire),

Sn. Nicolas BRATZA, *Başkan,*

Sn. M. PELLONPÄÄ,

Sn. R. TÜRMEK,

Sn. V. STRÁŽNICKÁ

Sn. J. CASADEVALL,

Sn. R. PAVLOVSKI,

Sn. J. BORRERO BORRERO, *Yargıçlar*

ile Bölüm *Sekreteri* Sn. M. O'BOYLE'un katılımı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Heyeti olarak toplanmış,

13 Ocak 2004 ile 26 Ekim 2004 tarihlerinde yapılan gizli görüşmeler sonucunda, yukarıda son anılan tarihte benimsenmiş olan aşağıdaki karara varmıştır:

USULİ İŞLEMLER

1. Dava, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") eski 25. maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Türk vatandaşı Ayten Ünal Tekeli ("başvuran") tarafından, 20 Aralık 1995 tarihinde yapılan başvurudan (no. 29865/96) kaynaklanmaktadır.

2. Adli yardım alan başvuran, İzmir'de çalışan bir avukat olan Aydan Demirel Ersezen tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") tayin ettiği Ajan tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuran, yerel mahkemelerin yalnızca kızlık soyadını kullanmasına izin vermemelerinin özel hayatını koruma hakkına müdahale teşkil ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca, yalnızca evli erkeklerin evlendikten sonra da ailesinin soyadlarını taşıyabilmesinin ayrımcılık olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda, tek başına ve 14. maddeyle ilişkili olarak Sözleşme'nin 8. maddesine dayanmaktadır.

4. Başvuru, Sözleşme'nin 11 No'lu Protokolünün devreye girdiği tarih olan 1 Kasım 1998'de AİHM'ye iletilmiştir (11 No'lu Protokolün 5 § 2 maddesi).

5. Başvuru, AİHM'nin Dördüncü Daire'sine verilmiştir (İçtüzüğün 52 § 1 maddesi). Bu Daire içerisinde davayı inceleyecek olan Heyet (Sözleşme'nin 27 § 1. maddesi), İçtüzüğün 26 § 1 maddesi uyarınca oluşturulmuştur.

6. 1 Kasım 2001'de AİHM, Dairelerinin yapısını değiştirmiştir (İçtüzük 25 § 1. madde). Söz konusu dava yeni oluşturulan Dördüncü Daire'ye verilmiştir (İçtüzük 52 § 1 madde).

7. Heyet, 1 Kasım 2001 tarihli bir kararla başvuruyu kabul edilebilir bulunduğunu belirtmiştir.

8. 13 Ocak 2004 tarihinde, Strazburg'daki İnsan Hakları Binası'nda açık duruşma yapılmıştır (İçtüzük 59 § 3. madde)

Aşağıdaki şahıslar duruşmaya katılmıştır:

(a) *Hükümet adına*

Sn DENİZ AKÇAY,
Sn BURÇE ARI,
Sn IŞIK BATMAZ KEREMOĞLU
Sn BANUR ÖZAYDIN,

eş-Ajan,

Danışmanlar;

(b) *başvuran adına*

Sn AYDAN DEMİREL ERSEZEN,
Sn HAYATİ TORUN,

Avukat,

Tercüman.

Başvuran da duruşmada hazır bulunmuştur.

OLAYLAR

I. DAVA ŞARTLARI

9. Başvuran, Ayşe Ünal Tekeli, 1965 doğumlu bir Türk vatandaşıdır ve İzmir’de yaşamaktadır.

10. 25 Aralık 1990 tarihinde yaptığı evliliğin ardından, o dönemde halen stajyer avukat olan başvuran Türk Medeni Kanunu’nun 153. maddesi uyarınca eşinin soyadını almıştır. Meslek hayatında kızlık adıyla bilindiğinden, bu ismi yasalara göre aldığı soyadın önüne eklemeyi sürdürmüştür. Ancak resmi dosyalarda her iki ismi de kullanamamaktadır.

11. Başvuran, 22 Şubat 1995’te Karşıyaka Asliye Mahkemesi’nde (“Asliye Mahkemesi”) yalnızca kızlık soyadı “Ünal”ı kullanmasına izin verilmesi için dava açmıştır. Asliye Mahkemesi, 4 Nisan 1995 tarihinde, Türk Medeni Kanunu’nun 153. maddesine göre evli kadınların evlilikleri süresince kocalarının ismini taşımalarının gerektiğini gerekçe göstererek başvuranın talebini reddetmiştir.

12. Başvuranın hukuki hususlara ilişkin yaptığı itiraz 6 Haziran 1995’te Yargıtay tarafından reddedilmiştir. 23 Haziran 1995’te karar başvurana tebliğ edilmiştir.

13. 14 Mayıs 1997’de Medeni Kanun’un 153. Maddesi’nde yapılan değişikliklerden biri ile evli kadınlar kızlık soyadlarını eşlerinin soyadlarının önüne ekleyebilme hakkını kazanmıştır. Başvuran, sözkonusu değişikliğin kendisinin soyadı olarak yalnızca kızlık adını kullanabilme yönündeki talebini karşılamadığını düşündüğü için bu olasılıktan yararlanmamayı tercih etmiştir.

22 Kasım 2001’de yeni Medeni Kanun yürürlüğe girmiştir. 187. madde, eski 153. maddeyle aynı hükümleri taşımaktadır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMALAR

14. Medeni Kanun:

Eski Medeni Kanun’un 153. Maddesi (sözkonusu tarihte yürürlükte olduğu şekliyle)

“Evli kadınlar kocalarının ismini taşır.”

Eski Medeni Kanun’un 153. maddesi (14 Mayıs 1997 tarihli, 4248 sayılı yasayla değişik), şu anda 22 Kasım 2001 tarihli yeni Medeni Kanun’un 187. Maddesi

“Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir... .”

15. Anayasa:

10. Madde

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
...”

90.Madde

“...
Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”

152. Madde

“Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesi bu konuda bir hükme varana kadar kararını erteler.
...

Anayasa Mahkemesi, davanın kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.
...”

16. Medeni Kanun’un 153. maddesinde değişiklik yapılmasından sonra, Ankara Bölge Mahkemesi bu hükmün anayasaya uygun olmadığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne itirazda bulunmuştur. 29 Ekim 1998 tarihli bir kararla (E 1997/61, K 1998/59) Anayasa Mahkemesi aşağıdaki nedenlerle itirazı reddetmiştir:

“İtiraz konusu ‘Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır’ kuralı kimi sosyal gerçeklerin doğurduğu zorunluluklardan ve yasakoyucunun yıllar boyu kökleşmiş bir

geleneği kurumsallaştırmasından kaynaklanmaktadır. “Aile hukuku” öğretisinde de kadının erkeğe göre farklı yaratıldığı, zorunluluklar ve toplumsal gerçekler karşısında kadının korunması, aile bağlarının güçlendirilmesi, evlilik birliğinde düzen ve uyum sağlanması, aile içinde iki başlılığın önlenmesi gerektiği gibi hususlarda görüşler bulunmaktadır.

Aile birliğinin sağlanması için yasakoyucu eşlerden birisine öncelik tanımıştır. Kamu yararı, kamu düzeni ve kimi zorunluluklar soyadının kocadan geçmesinin tercih nedeni olduğunu göstermektedir. Kaldı ki itiraz konusu kural da aile isminin sadece erkeğin soyadına bağlanacağı öngörülmemekte, kadının başvurusu durumunda kocanın soyadı ile birlikte kızlık soyadını da kullanma olanağı bulunmaktadır....

Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yerinde değildir. Anayasa’nın 10. maddesinde öngörülen eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Kişilerin haklı bir nedene dayanarak değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkelerine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerekli kılabilir.”

III. ULUSLARARASI HUKUK

A. Avrupa Konseyi’nin Çalışmaları

1. Bakanlar Komitesi

17. Bakanlar Komitesi’nin iki metni genel anlamda soyadı veya cinsiyetler arasındaki eşitlik hususlarındadır: medeni hukukta eşlerin eşitliğine dair (söz konusu Protokol’den önce kabul edilen) 27 Ekim 1978 tarihli, (78) 37 sayılı Karar ve cinsiyet ayrımcılığına karşı yasal korumaya dair 5 Şubat 1985 tarihli, 2 sayılı Tavsiye (R).

Bakanlar Komitesi, kararda, bazı biçimlerdeki cinsiyet ayrımcılığının bazı ülkelerin mevzuat ve uygulamalarında halen yer aldığına dikkat çekmiş ve bu ülkeleri soyadı seçimi ve ebeveynlerin isimlerinin çocuklarına geçmesi konularındaki bu tür tüm ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya çağırmıştır. Kararın 6. Paragrafı bu konuda bir dizi çözüm önermektedir:

“6. ...eşlerden birinin kendi soyadını değiştirerek diğerinin soyadını almasını yasal bir zorunluluk olmaktan çıkartmak üzere bir düzenlemeye gidilmesi ve bu yapılırken aşağıdaki örnek sistemlerden birine bağlı kalınması:

- i. eşlerin ortak bir soyadı, özellikle de eşlerden birinin soyadı, her iki eşin soyadlarının birleştirilmesiyle oluşan bir soyadı ya da her iki eşe de ait olmayan bir soyadı üzerinde anlaşması;
- ii. her iki eşin de evlilikten önceki soyadlarını değiştirmemesi
- iii. yasalar uyarınca ortak soyadının her iki eşin soyadlarının birleştirilmesi suretiyle oluşturulması;”

Üye ülkeler tarafından yürütülen kapsamlı çalışmalara rağmen, kadınlarla erkeklerin bu alandaki eşitliğinin tam olarak sağlanamamış olduğunun bilincinde olan Bakanlar Komitesi,

tavsiye kararında, üye ülkelere diğer hususların yanı sıra soyadı konusunda da bu eşitliği sağlamaya yönelik gerekli tüm önlemleri almalarını ya da alınan önlemleri güçlendirmelerini önermektedir. Sözkonusu önlemler yalnızca yasalarda yapılacak değişikliklerle değil, bu hükümlere uyulmaması halinde ayrımcılığa karşı etkili hukuki çareler ve müeyyideler getirilerek de uygulanabilir. Aynı zamanda Komite, bu eşitliğin teşvik edilmesi için uygun mekanizmaların kabul edilmesini de tavsiye etmektedir.

2. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi

18. Kadınla erkek arasında soyadı seçimi ve ebeveynlerin isimlerinin çocuğa geçmesi gibi konulardaki ayrımcılığa ilişkin 28 Nisan 1995 tarihli ve 1271 (1995) sayılı Tavsiye Kararında Meclis, Bakanlar Komitesi'nin cinsiyete dayalı ayrıma izin veren üye ülkeleri belirleyerek bu ülkelerden, başka noktaların yanı sıra “evlilikte ortak bir soyadının seçiminde eşler arasında tam bir eşitlik sağlanması” için gereken önlemleri almalarını istemesini tavsiye etmektedir (no. 5, ii).

19. Bakanlar Komitesi, 3 Nisan 1996 tarihli yanıtında her ülkede bu alanda “gelenek ve yerel adetlere” dayanan farklı bir yasal sistem bulunduğunu kabul etmiş, ancak bu yasal sistemlerin ayrımcı hükümler içermemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu düşünceyle tavsiye kararı üye ülkelerin Hükümetlerine iletilmiştir.

20. Meclis, 18 Mart 1998 tarihli ve 1362 (1998) sayılı Tavsiye Kararında, Bakanlar Komitesi'nin 1995 tavsiye kararını üye ülkelere iletmesinin yeterli olmadığını belirtmiştir. Bakanlar Komitesi'ne, her üye ülkenin ne kadar sürede ayrım gözetmeme ilkesi ile uyum sağlamayı taahhüt ettiğini sormasını önermiştir. Geri kalan konularda daha önceki tavsiyelerini yinelemiştir.

21. Yanıt olarak Bakanlar Komitesi 20 Ekim 1998 tarihinde Parlamenterler Meclisi'nin bu konudaki görüşlerine katıldığını belirtmiş ve her iki Tavsiye Kararını, durumu ayrıntılı olarak inceleyerek makul bir zaman içerisinde alınması gereken önlemler konusunda önerilerde bulunmaları için Avrupa Yasal İşbirliği Komitesi (CDCJ) ile Kadın-Erkek Eşitliği Yürütme Komitesi'ne (CDEG) ilettiğini bildirmiştir.

3. Avrupa Yasal İşbirliği Komitesi (CDCJ)

22. Komite, evli çiftlerin soyadı seçimine ilişkin sorunları, daha önce 1982-1983 yıllarında, XIII. Avrupa Adalet Bakanları Konferansı'nın 2 sayılı Tavsiye Kararı'na ilişkin yürüttüğü takibat sırasında incelemiştir. 5 Ekim 1983 tarihli soyadı edinmeye ilişkin nihai etkinlik raporunda Komite, ulusal yasaların bu konuda bir çok farklı çözüm getirmesinin bu alanda uyum sağlamayı zorlaştırdığı sonucuna varmıştır.

23. Komite, Bakanlar Komitesi'nin Parlamenterler Meclisinin tavsiyelerini iletmesinin ardından aynı sorunu 1995 ve 1999 yıllarında yeniden gözden geçirmiştir. Sorunun incelenmesi Aile Hukuku Uzmanları Komitesi'ne bırakılmıştır. Farklı ülkelerden uzmanlara kendi ülkelerindeki yasal durum ve uygulama hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Çeşitli Hükümetler tarafından sunulan görüşlerden, birçok ülkenin yakın geçmişte mevzuatlarını değiştirdiği; diğer ülkelerde de sözkonusu dönemde bir reform yapılmakta olduğu anlaşılmıştır (örneğin bkz. Arnavutluk, CDCJ (99) 33, İsviçre, CDCJ (99) 9, Türkiye, CDCJ (99) 23). Reformlar, soyadı konusunda kadın ve erkek arasında kanun önünde daha fazla açıklık ve tam bir eşitlik sağlamıştır.

24. Komite, bu görüşleri, Bakanlar Komitesi'nin 37 (78) sayılı Kararı ve 2 (85) sayılı tavsiye kararı (R) ışığında incelemiştir. Kararın önerdiği çözümlerin halen geçerli olduğunu belirtmesine rağmen Komite, çoğu ülkeler soyadına ilişkin ayrımcılığı ortadan kaldırmış olsa da bazı ülkelerin kararı uygulama biçimini yetersiz bulmuştur. Farklı adet ve geleneklerin varlığının tek bir çözümü imkansız kılmasına karşın, K37 (78) sayılı Kararın 6. bendi ayrımcı olmayan birçok çözüm önermiştir. Son olarak komite, Bakanlar Komitesi'nin mevzuat reformlarının yapılması için bir zaman sınırlaması getirmesini talep etmiştir.

25. Avrupa Yasal İşbirliği Komitesi sorunu bu fikir çerçevesinde yeniden incelemiştir. 1995'te bazı Devletlerin kararda yer alan, aralarında evli çiftlerin ortak adına ilişkin şartların (CDCJ'nin 64. toplantı raporundan alıntı, CDCJ (95) 76, Ek III) da bulunduğu bazı koşullara uymadığını belirtmiş ve bu ülkelerden bu konudaki yasalarını gözden geçirmelerini talep etmiştir. Aynı zamanda komite, bu ülkeleri Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 16. maddesinin 1.g bendinde belirtilen ilkeleri (Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilmiştir, Anlaşma Serileri, cilt. 1249, 1981, sayı I-20379, s. 24 ve devamı) uygulamaya koymaları ve bu hükme koydukları çekinceleri kaldırmaları konusunda teşvik etmiştir. Vardığı sonuçta, CDCJ gelenek ve yerel adet çeşitliliğine saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiş, ama ilgili Devletlerden erkeklerle kadınlar arasında bu tür ayrımların sona ermesi için gerekli tüm önlemleri almalarının talep edilmesi gerektiğini bildirmiştir.

26. 1999 yılında Bakanlar Komitesi'ne gönderdiği görüş taslağında CDCJ, birçok Devletin bu alandaki iç hukuk hükümlerini kısa süre önce değiştirdiğini ancak diğerlerinin henüz bunu yapmadığını belirtmiştir (sayı 4). Adet ve yerel gelenek çeşitliliğine saygı duyulmasının gerektiğini ve tek bir sistem kabul etmenin gerekli olmadığını bildirmiştir. (78) 37 sayılı kararın 17. bendi zaten birçok seçenek sunmaktadır (sayı 5). Halen yasalarında soyadı konusunda kadınlar aleyhinde ayrımcılık yapan hükümler bulunan Devletler, bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için tüm gerekli önlemleri almalıdır (sayı 6).

B. Birleşmiş Milletler

27. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 3. maddesi (Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından 19 Aralık 1966'da kabul edilmiştir) şöyledir: "Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder." Bu eşitlik şartı; metni AİHS'nin 7 No.'lu Protokolü'nün 5. maddesine temel teşkil eden, henüz Türkiye tarafından onaylanmayan, 23. madde 4. paragrafta evliliğe ilişkin olarak teyit edilmektedir (yukarıya bakınız):

"Bu Sözleşmeye taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur."

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Avrupa Konseyi'nin birçok üyesi tarafından onaylanmış, ancak Türkiye tarafından henüz onaylanmamıştır (Türkiye, bu sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır).

28. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, 23. maddenin 4. bendinin, Taraf Devletleri, kadınla erkek arasında, eşlerin kendi soyadlarını kullanabilme ya da yeni soyadının seçimi

konusunda ortak karar alma hakkı da dahil hiçbir ayrımcılık olmamasını sağlamaya yükümlü kıldığı kanısındadır.

29. Buna ek olarak, Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 16. maddesinin 1(g) bendi şu şekildedir:

“Taraflar Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

...

(g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil her iki eş (kadın-erkek) için geçerli, eşit kişisel haklar;”

30. Avrupa Konseyi'nin Türkiye de dahil birçok ülkesi bu sözleşmeyi onaylamıştır. Türkiye, 19 Ocak 1996'da sözleşmeyi onaylarken Medeni Kanun'un aile ilişkilerini düzenleyen bazı hükümlerinin, Sözleşme'nin 15. ve 16. maddeleriyle uyumlu olmayabileceğine yönelik bir çekince koymuştur. 20 Eylül 1999 tarihli bir açıklama ile Türk Hükümeti bu çekincesini kaldırmıştır.

31. Bu sözleşmenin uygulanmasıyla görevli komite (Kısım V, Madde 17 ve devamı), farklı ülkelere ilişkin raporlarında (1 Mayıs 2000 tarihli CEDAW Raporu, A/55/38 kısım I (2000) 21 §§ 172-75 ve 20 Nisan 2001 tarihli CEDAW Raporu, A/56/38 kısım I (2001) 26, §§ 211-16) kadınların soyadı seçimi ve isterlerse kendi adlarını koruyabilme haklarını tasdik etmiştir.

HUKUK

I. HÜKÜMET'İN ÖN İTİRAZI

32. Hükümet, sırasıyla başvuranın mağdur olmadığına ve altı aylık zaman sınırlamasına uyulmadığına dayanan iki ön itirazı dile getirmiştir.

A. Başvuranın mağdur olması

33. Hükümet, başvuranın Sözleşme'nin 34. maddesi çerçevesinde mağdur olmadığını öne sürmüştür. Evlendiği sırada başvuranın stajyer bir avukat olduğunu ve avukatlık yapma hakkı bulunmadığına dikkat çekmiştir. Başvuran mesleğini icra etmeye başladığında zaten kocasının soyadını almıştır. Dolayısıyla Hükümet başvuranın evlendikten sonra yaptığı isim değişikliğinin mesleki yaşantısında bir sorun yaratması mümkün değildir.

34. Başvuran, stajyerlerin eğitim sırasında ilk mesleki bağlantılarını kurduklarını ve bu dönemin meslek yaşantılarının kalanından ayrı düşünülmesinin mümkün olmadığını söyleyerek itiraz etmiştir. Aynı zamanda olayın mesleki boyutlarının ötesinde, bir insanın isminin kişiliğinin oluşumunda özellikle önem taşıdığını belirtmiştir. Bu nedenle başvuranın evliliğinden sonra kızlık adını değiştirme zorunda kalması, geçmişiyse arasındaki bağların tamamen kopmasına neden olmuştur.

35. AİHM'nin, başvuranın stajyer bir avukat olarak evlendikten sonra soyadını değiştirmek zorunda kalmasının daha sonraki mesleki yaşantısını olumsuz etkileyip etkilemeyeceğini belirlemesi gerekli değildir. AİHM, soyadının mesleki yaşamın yanı sıra, insanlarla sosyal, kültürel ve diğer türden ilişkiler kurma ve geliştirme becerisi açısından özel ve aile yaşamlarında da kişiyi tanımladığını tekrar eder (bkz. *mutatis mutandis*, *Niemetz/Almanya*, 16 Aralık 1992 tarihli karar, Seri A sayı 251-B, § 29). AİHM, sözkonusu davada başvuranın, özel

çevrelerde ve kültürel ya da siyasi etkinliklerde tanındığı kendi soyadı olan Ünal'ı kullanmasına izin verilmemesinin, mesleki olmayan etkinliklerini büyük ölçüde etkilemiş olabileceği kanısındadır.

Dolayısıyla başvuran, aleyhinde verilen kararlar nedeniyle mağdur olmuştur (aynı konuda bkz. *Burghartz/İsviçre*, 22 Şubat 1994 tarihli karar, seri A sayı 280-B, § 18).

B. Altı ay kuralına uyum

36. Hükümet, altı ay kuralına uyulmadığını iddia etmiştir. Verdiği savunmada şikayet konusu durumun yerel kanunlardan kaynaklandığı göz önüne alındığında, yerel mahkemelerin başvuranın talebini yerine getirebilecek durumda olmadığını belirtmektedir. Bu şartlar altında, başvuran evlenmesinden sonra altı ay içerisinde, en geç 25 Haziran 1991'de başvuruda bulunmalıydı.

37. AİHM, AİHS'yi ihlal ettiği öne sürülen bir fiile ilişkin iç hukuk yollarının kapalı olduğu durumlarda, prensip olarak altı aylık süre kısıtlamasının, şikayet konusu fiilin işlendiği ya da başvuranın böyle bir fiilden doğrudan etkilendiği tarihten başladığını hatırlatır. Ancak başvuruların mevcut iç hukuk yollarından yararlandıktan sonra bu çözümün etkisiz kaldığını fark ettikleri bazı durumlarda istisnalar yapılabilir. Böyle bir durumda altı aylık süre, başvuranın bu şartların farkına vardığı andan itibaren hesaplanabilir (bkz. *Aydın/Türkiye* (karar), no. 28293/95, 29494/95 ve 30219/96, AİHM 2000-III (alıntılar)).

38. Söz konusu davada, AİHM'ye şikayet edilen durumun Medeni Kanun'un 153. maddesi ile uyumlu olduğu doğrudur. Ancak AİHM, davaya bakan iç hukuk mahkemelerinin, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca ulusal kanunların ayrılmaz bir parçasını oluşturan AİHS'nin hükümlerini doğrudan uygulayabileceğine ya da Medeni Kanun'un 153. maddesinin Anayasa'ya uygun olmadığı (Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca) gerekçesiyle itiraz edebileceğine ve son olarak da başvuranın talebini kabul edebileceğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sunulan çarenin, burada belirtildiği gibi, ancak kısıtlı ölçüde başarılı olduğu kabul edilse de tamamen yetersiz olduğu da söylenemez. En azından altı aylık sürenin başlangıcını geciktirme etkisi olacaktır (bkz. *mutatis mutandis*, *A./Fransa*, 23 Kasım 1993 kararı, Seri A sayı 277-B, § 30).

Dolayısıyla Hükümet'in bu ön itirazı reddedilmelidir.

II. SÖZLEŞME'NİN 14. MADDESİ İLE BERABER 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

39. Başvuran, ulusal mercilerin evliliğinden sonra yalnızca kızlık soyadını kullanmasına izin vermemelerinin, hem tek başına hem de 14. maddeyle beraber düşünüldüğünde 8. maddeye aykırı olduğunu iddia etmektedir.

Sözleşme'nin 8. maddesi şu şekildedir:

“1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”

14. madde ise şöyledir:

“Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.”

40. İddiaların doğası dikkate alındığında, AİHM davayı incelerken 8. madde ile 14. maddenin birlikte ele alınması gerektiği görüşündedir.

A. Uygulanabilirlik

41. Hükümet, söz konusu davaya Sözleşme’nin 8. maddesinin uygulanamayacağını öne sürmüştür. İsim seçiminin tam olarak bir bireysel tercih meselesi olmadığını ve Devletlerin bu alanda geniş bir tasarruf hakkına sahip bulunduklarını belirtmiştir. İsim verme konusundaki mevzuatın Devlet tasarrufunda kalması gerektiğini ve Sözleşme’nin kapsamı içerisinde yer almadığını iddia etmiştir.

42. AİHM, Sözleşme’nin 8. maddesinin isimlere dair net bir hüküm getirmediğini, ancak yine de bir kimlik belirleme ve aile bağı aracı olarak insanın isminin özel ve aile yaşamını etkilediğini yinelemektedir. İsimlerin kullanımını düzenlemede kamu çıkarının bulunması, kişinin ismini bir dereceye kadar başkalarıyla ilişki kurma hakkını da kapsadığı kabul edilen özel ve aile hayatı alanının dışında bırakmak için yeterli değildir (bkz. yukarıda anılan *Burghartz*, § 24).

Dolayısıyla şikayetin konusu Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamında yer almaktadır.

B. Sözleşme’nin 8. maddesiyle beraber düşünüldüğünde 14. maddeye uygunluk

1. Tarafların iddiaları

43. Başvuran, Türk yasaları tarafından erkeklerin kendi soyadlarını kullanmasına izin verilmesine karşın, yetkililerin evlendikten sonra kızlık soyadını kullanmasına izin vermemesinden şikayet etmiştir. Bunun cinsiyete dayalı ayrımcılık olduğunu ve Sözleşme’nin 14. maddesiyle beraber düşünüldüğünde 8. maddeyi ihlal ettiğini öne sürmüştür.

44. Hükümet, durumun cinsiyetler arasında farklı muamele teşkil ettiğinin farkındadır ancak bunun nesnel ve makul temelleri olduğunu, dolayısıyla ayrımcılık oluşturmadığını öne sürmektedir.

45. Yukarıda anılan *Burghartz* kararına ilişkin olarak, Hükümet, aile birliği ile soyadı arasında bir ilişki olduğunu ve Türk mevzuatının ailelerin kocanın ismini almasını sağlayarak ortak bir isim kullanımı yoluyla aile birliğini vurgulayan bir düzenlemeyi benimsediğini öne sürmüştür. Hükümetin görüşlerine göre, aile birliği bir kamu düzeni meselesidir ve birey kamu düzeniyle temasa geçtiği an özel yaşam sona ermektedir.

46. Anayasa Mahkemesi’nin 29 Eylül 1998 tarihli kararına (E 1997/61, K 1998/59, yukarıya bakınız) ilişkin olarak, Hükümet, Türkiye’deki toplumsal gerçekler göz önüne alındığında cinsiyete dayalı farklı muamelenin geçerli nedenleri olduğunu iddia etmektedir. “Kadınların %68,8’inin çok kısıtlı ekonomik özgürlüğe sahip olduğunu” belirten Hükümet, kocanın

soyadına dayalı ortak bir soyadının kadının ailedeki konumunu güçlendirmeye yönelik olduğunu öne sürmektedir.

47. Hükümet, 14 Mayıs 1997’de Medeni Kanun’un 153. maddesinin değiştirilmesinden sonra evli kadınların kızlık soyadlarını evlilikten sonraki soyadlarının önünde kullanabildiklerini yinelemiştir.

48. Hükümet aynı zamanda doğum, evlilik ve ölüm kütüğünde yapılacak bir sistem değişikliğinin büyük zorluklar yaratacağını belirtmiştir.

2. AİHM’nin değerlendirmesi

a. Uygulanabilir ilkeler

49. AİHM, AİHS’nin 14. maddesinin, diğer bağımsız maddeler tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasında ayrımcılığa karşı koruma sağladığını hatırlatır. Ancak her farklı muamele bu maddeye aykırı olmayabilir. Eşdeğer ya da benzer bir konumdaki başka insanlara imtiyazlı muamele yapıldığının ve bu farkın ayrımcılık teşkil ettiğinin kanıtlanması gereklidir (örneğin bkz. *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/İngiltere*, 23 Ekim 1997 tarihli karar, *Hüküm ve Karar Raporları* 1997-VII, § 88).

50. AİHM’nin içtihatlarına göre, bir farklı muamelenin 14. maddeye aykırı olması için nesnel ve makul bir nedeninin olmaması gereklidir. Böyle bir nedenin varlığı demokratik toplumlarda normalde geçerli olan ilkelere göre değerlendirilir. AİHS’nin belirlediği bir hakkın kullanımındaki farklı bir muamelenin meşru bir amacı olması da yeterli değildir: “kullanılan yöntem ile gerçekleştirilmesi istenilen amaç arasında makul bir oransal bağ olmadığı” kanıtlandığında da 14. maddenin ihlal edildiği kabul edilir (örneğin bkz. *Petrovic/Avusturya*, 27 Mart 1998 tarihli karar, *Hüküm ve Karar Raporları* 1998-II, § 30 ve *Lithgow ve Diğerleri/İngiltere*, 8 Temmuz 1986 tarihli karar, Seri A sayı 102, § 177).

51. Başka bir deyişle ayrımcılık kavramı, genellikle, AİHS’nin daha iyi muameleyi gerekli kılmadığı durumlarda da dahil, geçerli bir neden olmadan bir kişi ya da gruba diğerlerinden daha kötü bir muamelede bulunulan kapsar (bkz. *Abdülaziz, Cabales ve Balkandalı/İngiltere*, 28 Mayıs 1985 tarihli karar, Seri A sayı 94, § 82). 14. madde, temelde farklı olgusal durumların nesnel bir şekilde değerlendirilmesine dayanan; kamu çıkarlarına bağlı oldukları için topluluğun çıkarlarının korunması ile AİHS’nin güvence altına aldığı hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi arasında adil bir denge kuran farklı muameleleri yasaklamamaktadır (diğerlerinin yanı sıra bkz. *G.M.B ve K.M./İsviçre* (karar), sayı 36797/97, 27 Eylül 2001).

52. Taraf Devletler, benzer durumlar arasındaki küçük farklılıkların hangi durumlarda yasalarda farklı muameleyi gerekli kıldığını belirlemede bir dereceye kadar takdir hakkına sahiptir. Bu hakkın kapsamı durumlara, konuya ve konunun geçmişine göre değişebilir (bkz. *Rasmussen/Danimarka*, 28 Kasım 1984 tarihli karar, Seri A sayı 87, § 40 ve *Inze/Avusturya* 28 Ekim 1987 tarihli karar, Seri A sayı 126, § 41).

53. Ancak, yalnızca cinsiyete dayalı bir farklı muamelenin AİHS’ye uygun olduğunun kabul edilebilmesi için çok geçerli nedenler sunulması gereklidir (bkz. *Schuler-Zraggen/İsviçre*, 24 Haziran 1993 tarihli karar, Seri A sayı 263, § 67).

54. AİHS her şeyden önce insan haklarının korunmasına yönelik bir sistem olduğundan AİHM taraf Devletler'deki değişen koşulları göz önünde bulundurmalı ve hedeflenen standartlara ilişkin ortaya çıkan konsensüse tepki vermelidir.

b. Benzer durumdaki kişilere farklı muamelede bulunulup bulunulmadığı

55. Başvuranın yaptığı şikayet, evli kadınların evlendikten sonra yalnızca kızlık soyadlarını yasal olarak kullanamamalarına karşın evli erkeklerin evlenmeden önceki soyadlarını kullanabilmeleri hakkındadır. Bu durumun benzer konumdaki kişiler arasında cinsiyete dayalı “farklı muamele” teşkil ettiği şüphesizdir.

56. Hükümetin bahsettiği iki kategori (evli erkekler ve evli kadınlar) arasındaki, sırasıyla toplumsal konumları ve ekonomik bağımsızlıklarına ilişkin olgusal farklar AİHM’yi farklı bir sonuca götürmemektedir.

Şikayet edilen farklı muamelenin haklı nedenleri olup olmadığı konusunun temelinde de bu ayrım yatmaktadır.

c. Nesnel ve makul bir gerekçe olup olmadığı

57. Hükümetin savunmasında sözkonusu müdahale kocanın soyadı vasıtasıyla aile birliğini yansıtarak kamu düzenini sağlamaya yönelik meşru bir amaç gütmektedir. Başvuran bu sava itiraz etmiştir.

58. Taraf Devletlerin, AİHS uyarınca, aile birliğini yansıtmaya yönelik önlemlere ilişkin bir takdir hakkına sahip olmalarına rağmen AİHM, farklı muameleyi haklı çıkartacak ikna edici gerekçeler gösterilmediği müddetçe 14. madde ile bu tür önlemlerin, ilkesel olarak, erkek ve kadına eşit şekilde uygulanmasının öngörüldüğünü yineler.

Sözkonusu davada AİHM böyle bir neden olduğuna ikna olmamıştır.

59. İlk olarak AİHM, cinsiyetler arası eşitliğin geliştirilmesinin günümüzde Avrupa Konseyi’ne üye Devletler arasında önemli bir hedef olduğunu hatırlatmaktadır. Bakanlar Komitesi’nin yayınladığı iki metin, yani medeni kanunda karı-kocanın eşitliğine ilişkin 27 Eylül 1978 tarihli 37 sayılı Karar (78) ve cinsiyet ayrımına karşı yasal korumaya ilişkin 5 Şubat 1985 tarihli 2 sayılı Tavsiye R (85), bunun temel örnekleridir. Bu metinler Üye Devletleri, aralarında soyadı seçiminin de bulunduğu birçok konuda cinsiyete dayalı ayrımcılığı yok etmeye çağırmaktadır. Bu hedef, Parlamenterler Meclisi’nin (bkz. yukarıdaki 19-22. bentler) ve Avrupa Yasal İşbirliği Komitesi’nin (bkz. yukarıdaki 23-27. bentler) çalışmalarında da belirtilmiştir.

60. Uluslararası düzeyde ise, Birleşmiş Milletler’deki kadın-erkek eşitliğine ilişkin gelişmeler, sözkonusu alanda, eşlerden her birinin kendi soyadını kullanma ya da yeni aile isminin seçiminde eşit fikir bildirme hakkının tanınmasına doğru ilerlemektedir (bkz. yukarıdaki 23-27. bentler).

61. Ayrıca AİHM, Avrupa Konseyi’ndeki Taraf Devletler arasında, karı-kocanın aile isminin seçiminde eşit söz hakkına sahip olmasına yönelik bir fikir birliği oluşmakta olduğuna dikkat çekmektedir.

Avrupa Konseyi'nin üye ülkeleri arasında Türkiye –çift başka bir düzenlemeyi tercih etse bile– kocanın soyadının çiftin soyadı olarak kabul edilmesini ve bu nedenle kadının, evlendiğinde otomatik olarak kendi soyadını kaybetmesini yasalarla öngören tek ülke konumundadır. Türkiye’de, karı kocanın böyle bir düzenlemeyi kabul etmesi halinde bile evli kadınlar yalnızca kızlık soyadlarını kullanamamaktadır. Türk mevzuatında 22 Kasım 2001 itibarıyla kızlık soyadını kocanın soyadının önüne ekleyebilme olanağı da bu durumu değiştirmemektedir. Evliliklerinin soyadlarını etkilemesini istemeyen kadınların çıkarları dikkate alınmamıştır.

62. AİHM, ayrıca Türkiye’nin kendisini kadın ve erkeklerin aile içerisinde eşit haklara sahip olmasını sağlama yönündeki genel eğilimin dışında da konumlandırmamaktadır. İlgili yasal düzenlemelerden, özellikle de 22 Kasım 2001 tarihinden önce erkek aile içerisinde baskın konumdaydı. Aile birliğinin erkeğin soyadı aracılığıyla yansıtılması, Türk yasalarının o zamana kadar savunduğu geleneksel aile görüşüne karşılık gelmekteydi. Kasım 2001’de yapılan reformların amacı ailenin temsilinde, ekonomik etkinliklerde ve aileyi ve çocukları etkileyen kararların alınmasında kadını erkekle eşit bir konuma getirmektir. Bu yasa ile, diğer bazı yeniliklerin yanı sıra erkeğin aile reisi olarak kabul edilmesinden vazgeçilmiştir. Erkek de kadın da aileyi temsil gücünce kavuşmuştur. Ne var ki Medeni Kanun’un 2001’de yürürlüğe girmesine rağmen, evlilikten sonraki aile ismine yönelik, kadınları kocalarının ismini almaya zorlayan hükümler değişmeden kalmıştır.

63. AİHM’nin önündeki ilk soru aile birliğinin erkeğin ismi ile yansıtılması geleneğinin sözkonusu davada nihai bir etken sayılıp sayılamayacağıdır. Bu geleneğin, erkeğin aile içerisinde sahip olduğu birincil ve kadının sahip olduğu ikincil rollerden kaynaklandığı açıktır. Günümüzde, erkek-kadın eşitliğinin, Türkiye de dahil, Avrupa Konseyi’ne üye ülkeler içerisinde gösterdiği gelişim ve özellikle de ayrımcılık yapmama ilkesine verilen önem, Devletlerin bu geleneği uygulamasını engellemektedir.

64. Bu bağlamda, aile birliği, aile soyadı olarak erkeğin soyadının kabul edilmesiyle yansıtılabileceği gibi kadının soyadının ya da çift tarafından seçilen ortak bir soyadın kabul edilmesiyle de yansıtılabilir (bkz. yukarıda bahsedilen *Burghartz*, § 28).

65. AİHM’nin yanıtlaması gereken ikinci soru aile birliğinin ortak bir aile ismiyle yansıtılmasının gerekli olup olmadığı ve evli çiftler arasında bir fikir ayrılığı halinde çiftlerden birinin soyadının diğerine empoze edilmesinin mümkün olup olmadığıdır.

66. Bu bağlamda AİHM, Taraf Devletlerin uygulamalarının, evli bir çiftin ortak bir aile adı taşımamayı tercih ettiği durumlarda bile aile birliğinin korunup güçlendirilebileceğini gösterdiğine dikkat çekmektedir. Avrupa’da uygulanan sistemlerin gözlemlenmesi bu bulguyu desteklemektedir. Sözkonusu davada Hükümet, ortak bir aile ismi ile aile birliğinin yansıtılmaması halinde, evli çiftlerin ve/veya üçüncü tarafların karşılaşabileceği somut ya da önemli bir sorun gösterememiş ya da kamu çıkarının zarar gördüğünü kanıtlayamamıştır. Bu şartlar altında AİHM, evli kadınların aile birliği adına kocalarının soyadını taşımak zorunda bırakılmalarının –önüne kendi kızlık soyadlarını ekleyebilseler de– nesnel ve makul bir nedeni olmadığı kanısındadır.

67. AİHM, geleneksel kocanın soyadına dayalı aile ismi sisteminden evli çiftlerin kendi soyadlarını kullanabilmelerine ya da özgürce ortak bir aile ismi seçmelerine izin veren başka bir sisteme geçişin doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarının tutulması konusunda yaratacağı sorunların önemini göz ardı etmemektedir. Ancak bireylerin seçtikleri isme göre, saygınlık ve

itibarla yaşamalarını sağlamak için toplumdan bir miktar sıkıntı çekmesini beklemek makul olacaktır (bkz. *mutatis mutandis*, *Christine Goodwin/İngiltere* [GC], sayı 28957/95, § 91, AİHM 2002-VI).

68. Sonuç olarak, aile birliğini ortak bir aile ismi aracılığıyla yansıtma amacı, sözkonusu davada şikayet konusu olan cinsiyete dayalı farklı muamele için yeterli bir gerekçe oluşturmamaktadır.

Dolayısıyla, sözkonusu farklı muamele 8. maddeyle beraber düşünüldüğünde 14. maddeye aykırıdır.

69. Bu sonuca göre AİHM sözkonusu farklı muamelenin tek başına 8. maddeyi ihlal edip etmediğini belirlemeye gerek görmemiştir.

III. AİHS’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

70. AİHS’nin 41. Maddesi şöyledir:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder.”

A. Tazminat

71. Başvuran, 15.000 Euro (EUR) manevi tazminat talep etmiştir.

72. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmiştir.

73. AİHM, bu kararın getirdiği, başvuran da dahil evli çiftlerin kendi soyadlarını kullanabilme ya da aile isminin seçiminde eşit derecede söz sahibi olma hakkını sağlamaya yönelik yükümlülükleri yerine getirmek için gerekli önlemleri almayı Türk Devleti’ne bırakmıştır.

Başvuranın geçmişte sıkıntı ve endişe çektiği şüphesizdir, ancak sözkonusu davadaki şikayetlerin arkasında, Türk yasalarına göre evli kadınların kızlık soyadlarını kullanamamaları yatmaktadır. Dolayısıyla AİHM başvurana manevi bir tazminat vermeyi uygun görmemiştir çünkü sözkonusu davanın şartları dahilinde, AİHS’nin ihlal edildiği kararı ve bu kararın ileride getireceği sonuçların adil bir tazminat oluşturduğu kabul edilebilir.

B. Mahkeme masrafları

74. Başvuran iç hukuk mahkemeleri ve AİHM önünde girdiği masraflar için 1.750 EUR istemiştir. İzmir Barosu icra kurulunun 24 Haziran 2003 tarihli, 36 sayılı kararına atıfta bulunmuştur (1 Temmuz 2003’ten 31 Aralık 2003’e kadar geçerli oranlar)

75. Önündeki bilgilere ve ilgili içtihatlarına dayanarak AİHM başvurana 1.750 EUR ödenmesine karar vermiştir.

C. Gecikme faizi

76. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın benimsenmesine karar vermiştir.

YUKARIDAKİ GEREKÇELERE DAYANARAK MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. Hükümet'in ön itirazlarının *reddine*;
2. Başvuranın AİHS'nin 34. maddesi uyarınca "mağdur" olduğunu iddia *edebileceğine*;
3. AİHS'nin 8. maddesi ile birlikte düşünüldüğünde 14. maddenin *ihlal edildiğine*;
4. Başvuruyu yalnızca AİHS'nin 8. maddesi uyarınca incelemenin gerekli *olmadığına*;
5. Tek başına ihlal kararının başvuranın girdiği manevi zararlar için yeterli bir tazminat *oluşturduğuna*;
6. (a) Sorumlu Devletin, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde başvurana mahkeme masrafları için 1.750 EUR'un (binyediyüzelli Euro) ödeme günündeki kur üzerinden Türk lirasına dönüştürülerek ve miktara yansıtılabilecek vergilerle birlikte *ödemesine*;
- b) Üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçen süre için Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın gecikme faizi olarak uygulanmasına;
5. Başvuranın diğer adil tazmin taleplerinin *reddine*;

KARAR VERMİŞTİR.

Karar Fransızca çıkmıştır ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 § 2 ve 3. bentleri uyarınca 16 Kasım 2004 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Michael O'Boyle
Bölüm Sekreteri

Nicolas Bratza
Başkan